

Emotional State Theory versus Attitudinal Hedonism about Happiness

Haybron and Feldman on Happiness

Auteur: J. Feitsma

3380297

Februari – Juli 2012

Universiteit Utrecht

Begeleider: dr. J. Vorstenbosch

Voorwoord

'Many theorists have misconstrued the nature of happiness. Moreover, we may well have failed to develop a correct theory of happiness. I think that we have, and as a result we have yet to understand one of the most widely and strongly desired states known.' (Haybron, 2001; p. 524)

Tijdens mijn tweede studiejaar Bestuurs- en Organisatiewetenschap kwam ik voor het eerst in aanraking met het concept 'geluk'. Ik belandde in een onderzoeksgroep voor een project 'De Gelukkigste Wijk van Nederland', dat probeerde om van Amersvoort-Vathorst de gelukkigste wijk van het land te maken. In dit project hielden wij ons bezig met de vraag: 'Wat maakt de bewoners in die wijk gelukkig?' Het onderzoek was minstens zo problematisch als interessant. Want wat moet je in hemelsnaam met een dermate abstract en subjectief construct als 'geluk'?

De onbeantwoorde vragen van dit geluksonderzoek zijn blijven hangen en hebben me ertoe bewogen om opnieuw onderzoek te doen naar het concept 'geluk', ditmaal vanuit de wijsgerige hoek. Het is toch juist het domein van de filosofie en haar conceptuele analyse, waar iets zinnigs over een problematisch concept als 'geluk' kan worden gezegd. Misschien lukt het me ditmaal om meer vraagtekens weg te strepen dan erbij te zetten.

Tijdens het inlezen van artikelen over geluk werden mijn onbeantwoorde vragen bevestigd. Er werd op zeer uiteenlopende niveaus over 'geluk' geschreven. Gelukkig stuitte ik op het werk van Daniel Haybron, die conceptuele verwarringen over geluk uiteenzet en een zinvol onderscheid maakt tussen *happiness* en *well-being*. Het is niet mijn intentie om met deze scriptie het totale filosofische discours rondom geluk te beschrijven. Nee, ik zal duiken in slechts een klein, maar zeer interessant en actueel deel daarvan: het *happiness*-debat tussen Haybron's Emotional State Theory en Feldman's Attitudinaal Hedonisme.

Mijn dank gaat uit naar dr. Jan Vorstenbosch, die bereid was mijn scriptie te begeleiden en met zeer waardevolle suggesties kwam, waarvan de voornaamste het betrekken van het werk van Fred Feldman. Ook wil ik de professoren Daniel Haybron en Fred Feldman bedanken, voor hun behulpzaamheid in het beantwoorden en bediscussiëren van mijn vragen.

1. Inhoud	p. 3
2. Introductie	p. 4
2.1 Happiness versus Well-Being	
2.2 Opkomst onderzoek naar Happiness	
2.3 De studie naar geluk: domein van de filosofie?	
2.4 De studie naar geluk: het belang en de implicaties	
2.5 Leeswijzer en vraagstelling	
2.6 Een plausibele theorie van geluk	
2.7 Reconstructieve analyse	
3. Haybron's Emotional State Theory	p. 6
3.1 Afwijzing Klassiek Hedonisme	
3.2 Emotional State Theory	
3.3 Waarom de Emotional State Theory?	
4. Feldman's Attitudinaal Hedonisme	p. 9
4.1 Afwijzing Klassiek Hedonisme	
4.2 Attitudinaal Hedonisme	
4.3 Waarom het Attitudinaal Hedonisme?	
5. Kritiek op beide theorieën	p. 11
5.1 Afwijzing Emotional State Theory	
5.2 Afwijzing Attitudinaal Hedonisme	
6. Discussie	p. 14
6.1 De praktische waarde	
6.2 Het temporele karakter van geluk	
6.3 Het diepe karakter van geluk	
6.4 De relatie tussen plezier en geluk	
6.5 Conclusie	
7. Literatuurlijst	p. 19

2. Introductie

2.1 Happiness versus Well-Being

Discussies over geluk worden door de filosoof Haybron (2001) onderverdeeld in twee categorieën: geluk in de zin van *happiness* en geluk in de zin van *well-being*. Onder *happiness* wordt geluk als een psychologische notie verstaan, als in een mentale toestand die je ervaart. *Well-being* bekijkt het concept geluk vanuit een algemeen en geobjectiveerd perspectief: wat maakt dat je leven voorspoedig loopt? Als synoniemen voor geluk in deze zin noemt Haybron 'flourishing' of 'welfare'. Kortgezegd kent de notie van geluk twee verschillende conceptualiseringen: geluk als een uitsluitend psychologische subject-gerelateerde conditie of geluk als een aspect dat je leven welzijn verschaft.

Wat betekent dit onderscheid? Het laat ons zien dat we ons moeten behoeden voor het verwarren van discussies over *happiness* met die over *well-being* en vice versa. Zowel Epicurus als Feldman verdedigen een hedonistische gelukstheorie, maar in het trekken van een vergelijking tussen deze twee moeten we zeer voorzichtig zijn: waar de Epicureaanse notie van geluk een ethisch en eudaimonistisch karakter kent, behandelt Feldman's hedonisme geluk als een psychologische toestand.

Waar het *well-being*-debat over geluk een lange geschiedenis kent - ontspruit uit de klassieke theorieën, overgenomen en aangevuld door de middeleeuwse denkers en vervolgens de filosofen uit de verlichting – richt dit artikel zich op het *happiness*-debat dat relatief recent is en aansluit bij de psychologie als discipline. Als we geluk begrijpen als een psychologische conditie van het subject, wat zijn dan toereikende voorwaarden voor het preciseren van een dergelijk concept?¹ Volgens Haybron wordt het moderne debat over geluk door vier gelukstheorieën gedomineerd: het Klassiek Hedonisme, de Emotional State Theory, de Life Satisfaction Theory en een hybride variant van deze drie voorgaande. Deze eerste twee theorieën houden zich bezig met belangrijke thema's in dit geluksdebat: Wat is de verhouding tussen plezier en geluk? Hoorde de notie van plezier in een beschrijving van de aard van de gelukstoestand? Behoeft een theorie van geluk een sentimentalistische of rationele verklaring? Gezien de relevantie en verfijning van dit thema, zoomt dit artikel in op een hieraan verwante discussie: het debat tussen het Attitudinaal Hedonisme van Feldman en de Emotional State Theory van Haybron.

2.2 Opkomst onderzoek naar geluk

Het debat over geluk is uiterst actueel. Het academische pionierswerk van Diener (1984) leidde tot de opkomst van de *positive psychology* in de jaren 1990, waarin de psychologische wetenschap oog kreeg voor de psychologische aspecten van de mentale gelukstoestand. Naast deze empirische psychologische tak ondervond de studie naar geluk ook een filosofische herleving, vandaag de dag sterk vertegenwoordigd door Haybron (2008). Niet alleen heeft hij het onderzoek naar geluk gecategoriseerd en de conceptuele misvattingen van voorgaande geluksdebatten aangetoond, ook heeft hij een nieuwe opvatting van psychologisch geluk geïntroduceerd: de Emotional State Theory (vanaf nu EST).

Feldman (2010) is medeverantwoordelijk voor de opkomst van *prudential psychology*, i.e. het psychologische debat over het welzijn van de mens. In lijn met Haybron deed hij onderzoek naar de verschillende dominante gelukstheorieën en de relatie tussen empirisch en filosofisch onderzoek op dit gebied. Waar Haybron een geheel nieuwe gelukstheorie uiteenzet, kiest Feldman voor een geavanceerde aanpassing van het Klassieke Hedonisme (vanaf nu KH). Feldman's *sophisticated hedonism* wordt het Attitudinaal Hedonisme (vanaf nu AH) genoemd.

2.3 De studie naar geluk: domein van de filosofie?

Is er door de opkomst van de positieve psychologie en het empirische wetenschappelijk onderzoek naar geluk nog wel ruimte voor de filosofie in de studie naar geluk? Haybron pleit voor een interdisciplinaire samenwerking tussen de wijsgerige en empirische disciplines, zoals de psychologie, maar ook de neurologie, sociologie en economie. Het is de schone taak van de filosofie om conceptuele misvattingen over de term geluk bloot te leggen en haar van een correcte betekenis te voorzien. Empirische studies naar geluk zijn immers minder waardevol, wanneer we over de betekenis van 'geluk' in het duister tasten. Hoewel empirisch bewijs ook onze conceptualisatie van geluk kan veranderen, pleit Feldman dat het wijsgerig geluksproject meer prioriteit dan het empirisch geluksproject heeft, aangezien empirisch onderzoek altijd (onbesproken) filosofische implicaties met zich meedraagt.

'It appears to me then, that before anyone can undertake empirical research into the cause of happiness, or the underlying neurophysiological basis of happiness, or the measurement of happiness, there must be some shared understanding of the nature of happiness.' (Feldman, 2010; p. 8)

2.4 De studie naar geluk: het belang en de implicaties

Feldman (2010) geeft een aantal argumenten die het belang van de wijsgerige studie naar geluk aantonen. Zo kan (1) de relatie tussen *happiness* en *well-being* worden onderzocht, tussen de gelukstoestand en haar morele componenten. Een bevredigende theorie van de gelukstoestand is essentieel om deze als component op te nemen in een groter ethisch

---

¹ De algemene term 'geluk' wordt vanaf nu opgevat in deze psychologische zin van *happiness*, tenzij anders nadrukkelijk vermeld.

theoretisch kader. Ook lijkt geluk belangrijk voor (2) het begrijpen van menselijk gedrag. Daarnaast heeft (3) de opkomst van de *positive psychology* het belang van filosofisch onderzoek bevestigd; de empirici zijn voornamelijk bezig met het ontwikkelen van *meetinstrumenten* voor geluk, maar gaan voorbij aan wat de *natuur* van de gelukstoestand inhoudt. Tenslotte (4) duiden zowel Feldman als Haybron op de misvattingen, complexiteit en vaagheid omtrent het concept geluk. Aangezien het toch een interessant en belangrijk item lijkt, kan de filosofie wellicht haar verhelderende licht over dit onderwerp laten schijnen.

Het belang van de geluksstudie wordt volgens sommigen ondermijnd, doordat geluk een te vaag en veelzinnig begrip is; van oordelen over iemands geluktoestand is geen waarheidswaarde vast te stellen, louter een praktische waarde. De intuïtie van zowel Feldman als Haybron gaat de andere kant op; hoewel de term ‘geluk’ op verschillende manieren wordt gebezigd door filosofen, empirici en in het gewone leven, gaan zij er vanuit dat de gelukstoestand te identificeren is met één specifieke mentaliteit. Juist door op zoek te gaan naar de meest plausibele theorie van geluk, kan een scala aan misvattingen worden blootgelegd, meer consensus over het concept worden bereikt en progressie in de studie naar geluk worden gemaakt.

De veelbesproken opvatting van de minister-president Rutte, dat de overheid geen geluksmachine is, duidt op de politieke implicaties van de studie naar *happiness* en *well-being*. Aangezien ons geluk van doen lijkt te hebben met de (geestelijke) gezondheidszorg en ons welzijn, houdt ook de overheid in haar beleidsvoering rekening met het geluk van de mensen. De gepolitiseerde term ‘Bruto Nationaal Geluk’ is hier een goed voorbeeld van. Echter, pas wanneer de filosofie het lastige construct geluk verheldert en de empirische wetenschappen dit instrumentaliseert, kan de politiek meer accuraat beleid over geluk opstellen.

2.5 Leeswijzer en vraagstelling

In dit artikel worden allereerst in hoofdstuk 3 de contouren van Haybron’s EST en haar bezwaren tegenover het KH geïntroduceerd. Vervolgens worden in hoofdstuk 4 Feldman’s bezwaren tegenover het KH en zijn eigen theorie uiteengezet. De EST en het AH zetten zich beide af tegen het KH, maar gaan vervolgens inhoudelijk hun eigen weg in de toeschrijving van de gelukstoestand. In hoofdstuk 5 en 6 ga ik op zoek welke van deze twee paden hierbij het dichtst in de buurt komt van een plausibele theorie over geluk, met als kernvraag:

Is de Emotional State Theory dan wel het Attitudinaal Hedonisme de meest plausibele theorie van geluk, begrepen als psychologische conditie van het subject?

Dit hoofdstuk wordt afgesloten met criteria voor een plausibele theorie van geluk en de methode waarmee we op zoek moeten gaan naar deze theorie: de reconstructieve analyse.

2.6 Een plausibele theorie van geluk

Om de kernvraag te kunnen beantwoorden, moeten criteria worden opgesteld voor een bevredigende ofwel plausibele theorie van geluk. Haybron (2008) introduceert twee voorwaarden: *descriptive adequacy*² en *practical utility*. Dit eerste criterium houdt in dat de theorie niet totaal onintuïtief, maar op zijn minst herkenbaar moet zijn in relatie tot de alledaagse gebruik van het concept geluk; een theorie van geluk die dermate contra-intuïtief is, gaat niet meer over een theorie van geluk maar over een ander concept.³

Het tweede criterium van *practical utility* behelst dat in een theorie van geluk aan onze theoretische, maar zeker óók praktische interesses en bedoelingen in relatie tot dit concept tegemoet wordt gekomen. De theorie moet een handzaam ‘epistemisch pakket’ bieden.

De vraag naar een plausibele theorie van geluk is:

‘What kind of psychological state is both plausibly identified with happiness (in its long-term psychological sense) and answers to people’s practical interests in happiness?’ (Haybron, 2008; p.55)

2.7 Reconstructieve analyse

Aangezien dit artikel een zoektocht beschrijft naar de juiste beschrijving van het concept ‘geluk’, die tegemoetkomt aan haar status gebruik, lijkt de Wittgensteiniaanse methode van de conceptuele analyse (Meaning is use) voor de hand liggend. Echter, Haybron (2008) wuift dit weg en pleit voor de methode van de *reconstructieve analyse*: in plaats van het louter beschrijven, proberen we het concept te reconstrueren naar een begrip, waarin haar betekenis(sen) adequater

---

² Feldman bevestigt de waarde van dit criterium: *‘My view is that the proposed concept of happiness corresponds closely to the concept of happiness already in place as a part of common-sense psychology.’* (Feldman, 2010; p.17)

³ Echter, een eliminatief materialist zou het grondig oneens zijn met dit criterium, aangezien zijn stroming in de filosofie van de geest de volkpsychologie als onwaar en verwerpelijk beschouwt. Een theorie die zich schikt naar de *common sense* notie van geluk is echter in het licht van de reconstructieve analyse voor de hand liggend: we proberen het concept geluk zo accuraat en praktisch mogelijk te reconstrueren. Het succes hiervan is afhankelijk van de intuïtieve van de theorie. Aangezien zowel Feldman als Haybron dit laatste criterium onderstrepen, wordt er in deze scriptie niet verder uitgeweid over de eventuele problemen die ze oproept.

zijn vervat. We nemen het begrip ‘geluk’ en de manier waarop we dat gebruiken in de natuurlijke omgangstaal niet zomaar over, we trachten het begrip zo te conceptualiseren dat het beter past bij haar betekenisinhoud.⁴

‘The idea will be, not simply to describe an ill-mannered folk concept, nor to cast it aside in favor of something else, but to reconstruct the folk notion, if necessary dividing it into multiple concepts, with the aim of yielding concepts that will do the work the folk concepts should have done in the first place. I will call the approach reconstructive analysis.’ (Haybron, 2008; p. 44)

3. Haybron’s Emotional State Theory

3.1. Afwijzing Klassiek Hedonisme

Haybron’s EST zet zich af tegen de klassieke psychologische hedonistische gelukstheorie. Dit klassieke hedonisme stelt grofweg dat geluk bestaat in de subjectief ervaren balans van sensorisch plezier over onplezier.⁵⁶ Alleen de hedonistische mentale plezier-toestand is constitutief voor het geluk van een individu. Een uitgebreidere formulering van het KH:

‘one is happy by virtue of having a sufficiently favorable balance of pleasure versus unpleasure; and unhappy by virtue of having a sufficiently unfavorable balance of pleasure versus unpleasure.’ (Haybron, 2008; p. 62)

Haybron (2008) formuleert drie argumenten tegen het KH. Het maakt zich schuldig aan (1) het opnemen van aspecten van triviaal plezier in haar theorie van geluk en (2) oppervlakkigheid op psychologisch niveau. Hiernaast wijst hij op een (3) categoriefout van het KH, wat betreft de voorspellende aard van geluk.

Haybron’s eerste argument tegen het KH is dat het als theorie te inclusief is; ze neemt ook de triviale, irrelevante vormen van plezier mee in de toeschrijving van de gelukstoestand. Dergelijke vormen van plezier, zoals het eten van een cracker of hebben van seks, hoeven echter volgens Haybron geen constitutieve elementen van geluk te zijn. Dit argument lijkt intuïtief: wanneer iemand een cracker eet, kan diegene daar van genieten, maar wordt hij daar ook gelukkiger van? Haybron stelt dat triviaal plezier, los van haar intensiteit en tijdsduur, niet identificeerbaar is met onze gelukstoestand. Praten over geluk moet hierom niet worden vergeleken met praten over hedonistische toestanden.

Als tweede probleem van het KH stelt Haybron dat het zich schuldig maakt aan psychologische oppervlakkigheid. Doordat het KH alleen het oppervlakkige experientele plezier-aspect als constitutief element van geluk kent, gaat zij onterecht voorbij aan dieper onderliggende emotionele toestanden. Als iemand in een dagenlange staat van zware chronische pijn belandt, lijkt het intuïtief en plausibel om die persoon als ongelukkig te bestempelen. Echter, is zijn pijn daarmee ook gelijk aan zijn ongeluk? Haybron stelt dat het ervaren onplezier slechts de aan de oppervlakte liggende bron is van zijn ongeluk. Het is zijn emotionele negatieve conditie - gekenmerkt door depressie, geïrriteerdheid en ontevredenheid met zijn leven – die zijn ongeluk constitueert, veroorzaakt door de chronische pijn.

Het ontbreekt het concept plezier volgens Haybron aan *causal depth*, dat als voorwaarden van een mentale toestand een productief en psychologisch diep karakter stelt. Intuïtief heeft het geluk van een persoon omvangrijke, diepe en langdurige gevolgen op zijn gemoedstand, gedrag en de manier waarop hij in het leven staat. Een plausibele theorie van geluk, die aan deze intuïtie tegemoet komt, moet daarom enkel mentale toestanden met causale diepte een constitutief karakter toeschrijven. Juist de toestand van een singuliere ervaring van (on)plezier, ontbreekt het aan deze vereiste.

De algehele emotionele conditie van de persoon is volgens Haybron daarentegen wél een bepalend element voor de gelukstoestand, mét causale diepte. De gelukstoestand vormt zich aan de hand van de diepere psychologische gesteldheid en niet louter op grond van het sensorische verwerkingsproces van een plezier-ervaring. Hoe deze diepere psychologische laag er precies uit ziet en constitutief is voor ons geluk, wordt verderop uiteengezet in de EST.

Ten derde duidt Haybron op een categoriefout van het KH: zij ziet de aard van de mentale toestand van geluk fundamenteel verkeerd, namelijk als berustend op een verzameling van in het bewustzijn ervaren episodische gebeurtenissen van (on)plezier. Op basis van zijn meest recente ervaring kun je de geluksstatus van een persoon volgens het KH aflezen. Dit episodische, terugkijkende aspect van het KH doet volgens Haybron geen recht aan de aard van de gelukstoestand, dat juist ook iets over onze huidige en toekomstige condities kan zeggen in plaats van alleen onze historische ervaringen.

‘Hedonistic happiness is an essentially episodic and backward-looking phenomenon. But happiness is obviously not just the having of a certain kind of experience, or even lots of them. It is not something that happens to a person. It is rather a state of the individual, a deeper psychological condition incorporating the more or less stable underlying mental states that determine, in part and among other things, the kinds of experiences that will occur. It primarily concerns

⁴ Hoewel Feldman de term ‘reconstructive analysis’ zelf niet bezigt, is het plausibel dat hij evenals Haybron deze methode hanteert. Feldman’s AH is immers een theorie die recht wil doen aan de alledaagse notie van geluk, maar tegelijkertijd dermate geavanceerd en gespecificeerd is dat zij een reconstructief karakter bezit.

⁵ Plezier is hier vertaald uit het Engelse ‘pleasure’, dat ook wel genoegen, genot of genieting betekent. Deze termen worden inwisselbaar gebruikt.

⁶ Merk op dat de constituenten van geluk in het KH een *sensorische* aard hebben; volgens deze theorie ervaren wij dus plezier op basis van onze zintuiglijke gewaarwordingen.

agents' psychic dispositions, telling us not just about their histories, but also about their current condition and propensities for the near future. It is forward-looking.' (Haybron, 2008; p. 69)

3.2. Emotional State Theory

Haybron stelt dat de gelukstoestand niet reduceerbaar is tot het ervaren van (on)plezier en formuleert vervolgens een nieuwe theorie van geluk. Dit is de EST, welke geluk duidt als een voorspoedige psychologische conditie van het subject: *'psychic affirmation'*. Onze emotionele condities en *mood propensities* vormen hierbij de twee essentiële componenten van geluk. Haybron's EST in het kort:

'Happiness has two components: first, a person's central affective states, and second, her mood propensity. Or, in more familiar terms, happiness consists in a person's emotional condition. To be happy is for one's emotional condition to exhibit a sufficiently favorable balance of positive versus negative. To be unhappy is for one's emotional condition to exhibit a sufficiently unfavorable balance of positive versus negative.' (Haybron, 2005; p.307)

Geluk in de EST duidt dus op een voldoende positieve balans van een persoon zijn emotionele gesteldheid, welke wordt geïdentificeerd door de twee aspecten van centrale affectieve toestanden en *mood propensity*.

Om het probleem van psychologische oppervlakkigheid te voorkomen, hanteert Haybron een onderscheid tussen perifere en centrale affectieve toestanden. Deze centrale vorm is gelijk aan een stemming of een gemoedstoestand constituerende emotie. Scott Hill (2007) geeft in zijn analyse van Haybron's EST enkele kenmerken van de centrale affectieve toestand: (1) de dispositie tot andere affectieve toestanden, (2) vasthoudendheid, (3) productiviteit, (4) generaliteit en (5) diepgang.⁷ Als voorbeeld hiervan noemt Haybron het fenomeen depressie, dat als een langdurige, doortastende, generale, diepe emotionele conditie kan worden beschreven en een dispositionele component bevat.

Alleen centrale affectieve toestanden zijn constitutief voor ons geluk. Haybron acht dit plausibel, omdat de bovengenoemde strenge criteria corresponderen met onze notie van geluk als een concept dat een immense, diepe impact heeft op de psychologische gesteldheid van het subject. Hoe centraler de affectieve toestand is, hoe meer deze bijdraagt aan het geluk.

De huidige taxonomie van affectieve toestanden is volgens Haybron echter niet toereikend om de gelukstoestand te verklaren. Haybron introduceert een nieuwe categorie van affectieve toestanden, i.e. *mood propensity*, welke ook identificeerbaar is met geluk. Dit is de conditie waarin een persoon gedispositioneerd is tot het ervaren van een bepaalde stemming, e.g. de geneigdheid om geïrriteerd te raken. De *mood propensity* zit wat het tijdspectrum van affectieve fenomenen tussen stemmingen en karaktereigenschappen in, i.e. heeft een duur van tussen weken en jaren. Deze emotionele dispositie van een persoon is niet louter een *clue* om zijn toekomstige stemmingen te voorspellen, het is ook op zichzelf iets waaraan die persoon zijn geluk aan ontleent. Iemand is gelukkig op basis van zijn dispositie om voorspoedig te reageren op de dingen en ervaringen in zijn leven.⁸

Ter illustratie van de notie *mood propensity* stelt Haybron zich een persoon voor die de laatste maanden zeer gevoelig is voor angstbuien. Het lijkt intuïtief om te stellen dat deze persoon minder gelukkig is op grond van haar angstige *mood propensity*, apart van haar angstaanvallen zelf. Immers, als we hem op een goede angstaanval-vrije dag zouden tegenkomen, zouden we hem waarschijnlijk nog steeds niet zo gelukkig beschouwen als wanneer hij op diezelfde dag immuun was geweest voor angstigheid.

Haybron incorporeert de *mood propensity* in zijn gelukstheorie, omdat louter de opgetelde combinatie van centrale affectieve toestanden niet de volledige lading van de gelukstoestand dekt; de alledaagse notie van geluk heeft een dieper en meer continu karakter, waarin de *mood propensity* de onderliggende en verbindende functie voor de individuele centrale affectieve toestanden kan vervullen:

'Yet it is natural to think of happiness as usually being a lasting condition. Indeed, we might want to explain a given individual's predominance of positive mood as a consequence of his being happy – as opposed to being, say, the result of a series of congenial events.' (Haybron, 2008; p. 135)⁹

De twee elementen van de gelukstoestand, i.e. centrale affectieve toestanden en *mood propensity*, vormen respectievelijk de occurrente en dispositionele component van de EST. De occurrente toestand weegt volgens Haybron zwaarder wat ons oordeel over geluk betreft:

'Being anxious alters the way you confront the world in a much stronger and more immediate way than merely being prone to experience anxiety. Both types of state play a role in defining your emotional or psychic stance, but the occurrent processes generally take priority. Similarly, mood propensities intuitively seem less important

⁷ Hill geeft nog enkele andere kenmerken van de centrale affectieve toestand, e.g. een fysiologische beschrijving, maar aangezien deze tamelijk irrelevant zijn voor het debat tussen AH en EST worden deze niet verder behandeld.

⁸ Haybron formuleert echter wel twee criteria voor *mood propensity*, wil zij constitutief zijn voor de gelukstoestand. Zij moet (1) een globaal, objectloos karakter hebben en (2) een emotionele basis hebben.

⁹ Uit dit citaat blijkt het onderscheid dat Haybron maakt tussen *fragiel* en *robust* geluk, dat later een rol zal spelen in de discussie tussen de EST en het AH.

in defining one's emotional condition than occurrent moods. Finally, mood propensities seem intuitively to be less important in defining how happy a person is.' (Haybron, 2008, p. 145)

3.3. Waarom de Emotional State Theory?

Haybron presenteert zijn EST als een remedie tegen de zwakke punten van het KH. De EST is niet schuldig aan de incorporatie van irrelevant plezier, psychologische oppervlakkigheid en een categoriefout, wat betreft het voorspellende karakter van de mentale toestand van geluk:

'In one respect, it <EST> is more restrictive, excluding many "superficial" pleasures that fail to implicate our emotional conditions. In another respect, it is more expansive, incorporating our emotional conditions in their entirety, including their unconscious and dispositional components. As well, it regards happiness as fundamentally a different sort of entity: not merely a sum of conscious episodes or events, but a psychological condition.' (Haybron, 2008; p. 111)

De fundamentele verschuiving van het KH naar de EST is dat geluk niet meer beschouwd wordt als een serie van genot-ervaringen in het bewustzijn, maar als een diepe psychologische, emotionele conditie van het subject. Deze visie van geluk acht Haybron pas toereikend genoeg om de volledige lading van de alledaagse notie van geluk te dekken. Onze rijke emotionele levens laten zich niet reduceren tot hun louter experientele aspecten.

De EST onderscheidt zich hiernaast door haar notie van *mood propensity*, waarmee de (louter) dispositionele component in onze emotionele levens in de theorie is vervat. Deze incorporatie van dispositionaliteit lijkt Haybron intuïtief, aangezien de toestand van geluk verregaande effecten op onze levens heeft. Iemand die gelukkig is, staat anders in de wereld; zijn basis-psychologische disposities zijn zo veranderd dat hij geneigd is om alles in een positiever daglicht te stellen. De notie van dispositionaliteit in een theorie van geluk strookt dus met het gegeven dat een gelukkig persoon een bepaalde dieperliggende en determinerende psychologische *houding* aanneemt tegenover het zijn in de wereld.

'The states involved in happiness have far-reaching effects on how we confront the world and react to things in our lives. (...) To be happy is not merely to have experiences of a certain sort; it is also to be configured emotionally in certain ways. Indeed, one's basic psychic disposition seems altered. (...) Whereas the hedonist regards happiness merely as a state of one's consciousness the emotional state view takes it to be a state of one's being.' (Haybron, 2008; p. 138-9)

Haybron acht het KH implausibel, doordat ze alleen de occurrente toestanden in het bewustzijn meeneemt in de toeschrijving van de gelukstoestand. Zo ook zouden enkel de occurrente elementen van centrale affectieve toestanden ontoereikend zijn. Geluk gaat intuïtief voorbij aan het occurrente, i.e. dat wat op dat moment het geval is in ons bewustzijn, namelijk over de *staat van zijn* en de *levenshouding* van het subject. Een theorie die recht doet aan deze intuïtie, vereist volgens Haybron de incorporatie van dispositionaliteit, e.g. *mood propensity* in de EST.

De EST introduceert daarnaast het onderscheid van centrale versus perifere toestanden, dat ondersteund lijkt te worden door onze natuurlijke omgangstaal: iets raakt ons van binnen of niet. Haybron claimt dat een plausibele en verfijnde gelukstheorie, zoals de EST, centraliteit moet onderscheiden van de notie van intensiteit. Een orgasme kan bijvoorbeeld heel intens zijn, maar onze emotionele binnenwereld onveranderd laten.

Haybron pleit ook voor de praktische waarde van de EST ten opzichte van de KH. Waar je je gelukstoestand bij de KH moet bevragen vanuit een extreem wijd spectrum aan uiteenlopend plezier, variërend in de dimensies van veelbetekenend (relevant) versus onbenullig (triviaal) plezier, intens versus zwak, langdurig versus momentaan, sensorisch versus intellectueel of emotioneel, blijkt de EST een meer compacte en efficiënte optie. De relevante gelukstoestanden bevinden zich bij de EST in de categorie van emoties en stemmingen: een klasse die op zichzelf divers is, maar wel een meer gelimiteerde en handzame focus biedt dan bij de KH.

'Emotional state happiness appears, in short, to be what we might call a relatively efficient good: it packs a lot of value into a relatively compact, epistemically manageable package.' (Haybron, 2008; p.76)

Dit betekent geenszins dat geluk een transparante toestand is volgens de EST. Introspectie van onze algehele emotionele conditie mag dan een gemakkelijker opdracht zijn dan introspectie van al onze uiteenlopende genietingen; het blijft een zoektocht naar een diverse en moeilijk grijpbare fenomenologie, gezien het karakter van centrale affectieve toestanden en *mood propensity*. De introspectie wordt bemoeilijkt doordat de EST ook onbewuste en louter dispositionele componenten meeneemt als constituenten van geluk. Echter, geluk als non-transparante entiteit strookt volgens Haybron met de gebruikelijke notie; de vraag of we gelukkig zijn, lijkt een 'zwaarbeladen' vraag die je niet zo maar even beantwoordt en het antwoord is zeker niet middels een oppervlakkige zelfreflectie af te dwingen.

4. Feldman's Attitudinaal Hedonisme

4.1 Afwijzing Klassiek Hedonisme

Zowel Feldman als Haybron zet zich af tegen het klassiek sensorische model van het hedonisme als gelukstheorie. Feldman doet dit echter op andere grond dan Haybron; sterker nog, hij tekent bezwaar tegen Haybron's objecties van irrelevant plezier, psychologische oppervlakkigheid en de categoriefout.

Waar Haybron stelt dat sommige hedonistische episodes te oppervlakkig en vluchtig zijn om daadwerkelijk constitutief te zijn voor geluk, maakt Feldman ten eerste bezwaar dat een dergelijke episode ook slechts constitutief kan zijn voor geluk in oppervlakkige, vluchtige zin. Feldman erkent dat sensorisch plezier oppervlakkig kan zijn, maar ziet geen reden om dit genot uit te sluiten als constituent van genot.

Een tweede bezwaar gaat in tegens Haybron's claim dat dispositionaliteit een constitutieve eigenschap van de gelukstoestand is. Feldman stelt dat dit een mogelijke vorm van fragiel geluk uitsluit:

'It seems to me that Haybron's remarks imply that a certain sort of happiness is impossible. I have in mind something that I will call "fragile happiness". A person will be said to experience fragile happiness at a time iff she is happy at that time, but is also disposed to lose that happiness, or to lapse into unhappiness. (...) If fragile happiness is possible, and is a genuine form of happiness, then Haybron's objection to hedonism fails.' (Feldman, 2010; p.29)

Feldman stelt zich een depressieve grootmoeder voor die ondanks de werkende medicijnen in een terugval dreigt te vallen, veroorzaakt door onvoorspoedige omstandigheden. Hoewel de grootmoeder is gedispositioneerd tot ongeluk, wordt deze dispositie echter niet geactiveerd omdat al haar omstandigheden voorspoedig blijven. Deze casus pleit volgens Feldman tegen het EST, gezien het fragiele geluk van de grootmoeder.¹⁰

Feldman maakt ten derde bezwaar tegen Haybrons bewering dat het KH een verkeerd temporeel karakter aan geluk hecht, i.e. dat het geluk als een *backward-looking* (versus *forward-looking*) fenomeen ziet, gebaseerd op iemands ervaringen in het recente verleden. Zoals Feldman geluk in het KH typeert, is iemand gelukkig wanneer zijn hedono-dolorische balans positief is *op dat moment*. Het gaat dus niet over zijn recente geluk, maar over zijn huidige geluk, i.e. in het hier en nu.

The theory <KH> as I have formulated it implies that a person's level of happiness at a time is determined by his hedono-doloric balance at that time. (...) the theory seems to have precisely the temporal implications that Haybron thinks a theory of happiness should have. An ascription of happiness is not a "backward-looking capsule summary" of recent experience; it is an account of current experience.' (Haybron, 2008, p.31)

Feldman distantieert zich dus van Haybron's argumenten voor de afwijzing van het KH, maar laat vervolgens voor eigen rekening in drie cases de implausibiliteit van het KH zien.

De eerste casus ontkracht het KH, doordat ze een persoon laat zien die ongelukkig is, maar wel een positieve sensorische hedono-dolorische balans heeft, i.e. meer plezier dan pijn ervaart. Het voorbeeld betreft hier de persoon Wendell, die een dure *orgasm-enhancer* koopt en daar hoge verwachtingen van heeft, in de vorm van een orgasme van 400 hedons.¹¹ Bij gebruik levert het orgasme echter maar 12 hedons op, hetgeen Wendell diep teleurstelt. Zijn hedono-dolorische balans is dus positief wat zijn sensorische waarnemingen betreft; toch mogen we aannemen dat hij ongelukkig is.

Andersom geldt ook dat geluk mogelijk is in conjunctie met een negatieve balans van genot over pijn. Dit geldt voor Dolores, die een chronische pijn van 400 dolors ondergaat maar met behulp van medicijnen nog maar 12 dolors ervaart. Het lijkt plausibel dat Dolores gelukkig is dankzij deze extreme reductie van pijn, ook al is haar hedono-dolorische balans nog steeds negatief.

Feldmans derde casus betreft een net bevallen vrouw, die haar emotionele toestand beschrijft op het moment dat de baby werd geboren: ze had nog nooit zo veel pijn gevoeld, maar tegelijkertijd was het een van de gelukkigste momenten van haar leven. Als dit strookt met de alledaagse notie van geluk, wat Feldman bevestigt, dan zijn genot en geluk blijkbaar twee verschillende, niet tot elkaar te reduceren concepten:

'The three examples I have describes show that a person's happiness level at a time cannot be identified with hedono-doloric balance at that time. Thus, hedonism as a theory about the nature of happiness is false.' (Feldman, 2010; p.34)

¹⁰ Opvallend genoeg, onderscheidt Haybron's EST wél een vorm van fragiel (versus robuust) geluk, waarbij het fragiele geluk een toestand is met een onderliggende dispositie tot ongeluk. *'We may accordingly wish to distinguish two forms of happiness: one in which the predominance of positive moods and emotions results partly from a positive mood propensity, and a rarer, less stable one in which the predominance occurs despite a contrary mood propensity. We might refer to these conditions as robust and fragile happiness, respectively.'* (Haybron, 2008; p.145) Feldman's bezwaar faalt hiermee, aangezien Haybron wel degelijk een gelukstoestand erkent die niet tot stand komt door een dispositie tot geluk constituerende zaken. Haybron stelt wel dat deze vorm schaars is, minder stabiel is en ook minder geluk oplevert, dan de robuuste variant.

¹¹ Ten behoeve van zijn cases, kwantificeert het concept van plezier en pijn, respectievelijk *hedons* en *dolors*.

Voordat de sprong van het KH naar het AH wordt gemaakt, is begrip van Sumner's (1996) onderscheid tussen het internalisme versus het externalisme in KH verhelderend. De internalistische hedonist identificeert plezier als een kwaliteit, die intrinsiek is aan alle plezier-toestanden. De externalist echter wijst deze intrinsieke eigenschap van plezier af, de hedonistische status van een ervaring hangt volledig af van de houding van het subject. Elke gebeurtenis kan plezierig of pijnlijk zijn, afhankelijk van iemands pro- of con-attitude daartegenover (Haybron, 2008). Naast dit onderscheid identificeert Haybron (2008) een nieuwe vorm van hedonisme, dat gerelateerd is aan het externalisme. Dit is de attitudele conceptualisatie van plezier, ofwel de AH van Feldman.

'This <AH> differs from externalism in that it identifies pleasure not with an experience toward which one has an attitude but a propositional attitude itself, and in taking the object of the attitude to be a fact or state of affairs rather than an experience.' (Haybron, 2008; p.63)

4.2 Attitudinaal Hedonisme

Het AH van Feldman wordt als een geavanceerd hedonisme beschouwd, dat vasthoudt aan de centralisatie van het concept plezier en het als *het* geluks-constitutieve element ziet, maar wel een alternatieve, meer rationele notie van plezier hanteert. Het AH stelt dat plezier verenigbaar is met een propositionele attitude en formuleert de notie van *attitudinaal plezier*: een houding tegenover een bepaald feit of een stand van zaken, waar je genoeg uit haalt.

'Roughly, I am going to offer a reductive account of happiness according to which a person's momentary happiness level at a time is the amount of his attitudinal pleasure he takes in things at that time minus the amount of attitudinal displeasure he takes in things at that time.' (Feldman, 2010; p.110)

Een sensorische ervaring is pas (on)plezierig, wanneer die gepaard gaat met een vorm van propositioneel attitudinaal (on)plezier. Feldman illustreert dit met het drinken van een biertje: iemands smaak-sensatie van het bier telt als plezierig, slechts dan en alleen dan als diegene op dat moment bewust geniet van het ervaren van (elementen uit) die sensatie, e.g. de smaak of de bubbels of de kleur van het bier of al deze drie aspecten tegelijkertijd bevallen hem (Feldman, 2012).¹²

'I presented, explained, and defended a view about sensory pleasures. I said that a sensation that a person experiences counts as a pleasurable sensation iff the person takes intrinsic attitudinal pleasure in the fact that he himself is then experiencing it. In other words, he enjoys the sensation.' (Feldman, 2012; e-mail correspondentie)

De componenten van geluk, '*atoms of happiness*', in het AH worden gevormd door de notie van attitudinaal plezier: propositionele attitudes van (on)genoegen in een bepaalde mate, gericht op een specifiek object en moment. Feldman geeft enkele kenmerken van de aard van het attitudinaal (on)genoegen, waarvan hieronder de belangrijkste zijn geformuleerd. Het betreft (1) een propositionele attitude, die positief (pro-attitude) is in het geval van attitudinaal plezier en negatief (con-attitude) bij het tegengestelde attitudinaal ongenoegen. Daarnaast maakt Feldman een (2) onderscheid tussen *occurrent* en *dispositioneel* attitudinaal plezier, waarbij de *occurrent* vorm duidt op een persoon die op dat moment genoeg haalt uit een bepaald feit en zich daar bewust van is. Iemand bezit *dispositioneel* attitudinaal plezier wanneer hij een bepaalde pro-attitude bezit, terwijl hij zich daar op dat moment niet bewust van is. Als voorbeeld schetst Feldman de persoon Tom; hij geniet weliswaar van het feit dat hij in Massachusetts woont, maar dit attitudinaal plezier treedt lang niet altijd naar voren in zijn bewustzijn, e.g. als hij slaapt of aan andere dingen denkt. Essentieel in dit onderscheid is Feldmans claim dat de onderdelen van geluk alleen *occurrent* attitudinaal plezier aan een persoon toeschrijven. Dit *occurrent* attitudinaal plezier is een concept dat (3) *gradueel* verschilt, refereert naar (4) zowel globale als lokale feiten en (5) zowel het verleden, als het heden en de toekomst. Hiernaast is attitudinaal plezier (6) *object-specifiek* in de zin dat zij zich limiteert tot de categorie van dingen die rationeel inzichtelijk zijn, met het verstand te vatten. Je kunt geen genoeg halen uit iets waar je ook niet over kunt denken. Uit het bier-voorbeeld in hoofdstuk 4.2 blijkt (7) dat je genoeg kunt halen uit verschillende dingen tegelijkertijd. Een laatste onderscheid dat Feldman maakt is dat tussen *intrinsiek* en *extrinsiek* attitudinaal plezier, waarbij alleen de eerste vorm bepalend is voor de gelukstoestand. Iemand haalt *intrinsiek* attitudinaal genoeg in bepaalde mate uit een bepaalde stand van zaken, x, als hij enkel omwille van die specifieke stand van zaken x dat genoeg kent. Als deze persoon enkel genoeg haalt uit x, omdat deze gerelateerd is aan een andere stand van zaken, y, hetgeen deze persoon genoeg doet, dan haalt deze persoon slechts *extrinsiek* attitudinaal genoeg uit x.

De hierboven uitgewerkte vorm van attitudinaal plezier is als volgt gerelateerd met de gelukstoestand:

---

¹² Deze voorbeelden zijn gedestilleerd uit een onderhouden e-mail correspondentie met Feldman. Merk op dat het attitudinaal plezier zich niet per sé verhoudt tot één enkele stand van zaken. Op mijn vroeg in hoeverre het mogelijk was om tegelijkertijd over meerdere standen van zaken *occurrent* attitudinaal plezier te bezitten, antwoordde Feldman: *'I know that I can be pleased about a lot of things at once. I can be pleased about the taste of the beer, the temperature of the beer, the color of the beer, the bubblyness of the beer, etc. all at once. If someone were to ask me, while I am having a beer "what do you like about that beer", I might say that I like all of those things. So I reject your claim about "one thing at a time".'* (Feldman, 2012; e-mail correspondentie)

'Every atom of happiness is an attribution of occurrent intrinsic attitudinal pleasure or displeasure to a person, at a time, to a degree, in a specific propositional object.' (Feldman, 2010; p.118)

4.2.2. Waarom het Attitudinaal Hedonisme?

Het AH geldt als een geavanceerde variant van het KH, dat het concept van plezier zo aanpast dat Feldman's objecties tegen het sensorisch hedonisme niet meer gelden voor het AH. De drie cases tegen het KH zijn met het AH correct en intuïtief verklaarbaar.

Het ongeluk van Wendell uit de eerste casus van de orgasme-versterker, komt voort uit haar intrinsieke occurrent attitudinaal ongenoegen. Ook al heeft ze een positief sensorische balans van plezier over pijn, ze is teleurgesteld over meerdere mogelijke dingen, e.g. de zeer matige werking van haar dure aankoop en het feit dat ze gedupeerd is. Het lijkt intuïtief dat dit attitudinaal ongenoegen sterker weegt dan het attitudinaal genoegen van haar relatief zwakke orgasme. Deze negatieve attitudinale hedono-dolorische balans wordt door het AH juist geëvalueerd en doet recht aan ons *common sense* concept van geluk: Wendell ervaart genot, maar is ongelukkig.

De tweede casus is structureel gelijk aan de eerste; Dolores' attitudinaal ongenoegen over naar relatief lichte chronische pijn wordt overschaduwd door haar stijging in attitudinaal genoegen, i.e. ze is zeer tevreden over de werking van haar nieuwe medicijn en hoopvol over een pijnvrije toekomst. Het AH geeft ook hier een correcte, intuïtieve verklaring: Dolores heeft pijn, maar is gelukkig.

De dramatische gebeurtenis van de bevallende vrouw lijkt ten derde ook juist geëvalueerd te worden door het AH. Het finale moment van de bevalling gaat gepaard met intense pijn, maar ook groot attitudinaal genoegen, e.g. het doet de vrouw ontzettend veel genoegen dat de periode van zwangerschap eindelijk voorbij is. Haar claim van geluk op dat moment wordt correct beoordeeld door het AH.¹³

De waarde van het AH ligt behalve in haar rectificatie van het KH, in haar her-conceptualisatie van de notie van plezier. Waar dit concept in het KH niet toereikend lijkt als constituent van geluk, verandert dit met de introductie van attitudinaal (on)genoegen. De toereikendheid van het AH ligt volgens Feldman in haar correspondentie met de intuïtieve notie van geluk. Onze toestand van geluk wordt zeer waarschijnlijk beïnvloed door ons rationele oordeel over de dingen om ons heen. Geluk heeft van doen met de mate waarin we genoegen halen uit onze levens en de specifieke dingen en feiten die daarin een rol spelen. Wat voor (on)genoegen halen wij uit de voor ons geldende standen van zaken? We reflecteren voortdurend op deze aspecten in ons leven en onze intrinsieke beleving daarvan. Het lijkt plausibel dat deze afweging gerelateerd is tot onze gelukstoestand. Het AH komt hieraan tegemoet en beschouwt deze reflexieve evaluatie van het subject, waarmee plezier wordt geïdentificeerd, als constituent van geluk. Sterker nog, Feldman's gerationaliseerde conceptie van plezier is het *enige* 'ingrediënt' van de gelukstoestand.

Hiernaast vergroot de specificatie van de constituent van geluk, namelijk occurrent intrinsiek attitudinaal plezier, de praktische waarde van het AH. Het is een zeer compacte en selectieve theorie, die wat de bepaling van de gelukstoestand betreft, alleen focust op datgene waar we bewust en op dit moment (on)genoegen uit halen. De handzaamheid van de theorie ligt ook in haar object-specifieke karakter en gerichtheid op dat wat inzichtelijk is.

5. Kritiek op beide theorieën

Uit voorgaande behandeling van de EST en AH blijkt dat de theorieën op een aantal punten fundamenteel verschillen, wat betreft de entiteit van de gelukstoestand. Het volgende schema geeft deze tegenstellingen grofweg weer:

<i>Emotional State Theory</i>	<i>Attitudinaal Hedonisme</i>
De constituenten van geluk zijn zowel dispositioneel als occurrent	De constituenten van geluk zijn slechts occurrent
De constituenten van geluk bevinden zich zowel in het bewustzijn als in het onbewustzijn	De constituenten van geluk bevinden zich slechts in het bewustzijn
De constituenten van geluk zijn emoties en stemmingen en disposities daartoe	De constituenten van geluk zijn propositionele attitudes van genoegen
De constituenten van geluk hebben een diep karakter	De constituenten van geluk hoeven niet per sé diep te zijn
De constituenten van geluk zijn moeilijk grijpbaar en non-transparant	De constituenten van geluk zijn rationeel inzichtelijk en transparant
De constituenten van geluk zijn niet object-specifiek	De constituenten van geluk zijn object-specifiek
Geluk behoeft een sentimentalistische theorie	Geluk behoeft een rationele theorie

¹³ Een essentiële voorwaarde in deze casus is uiteraard wel dat de net bevallen vrouw dit occurrent attitudinaal plezier ook daadwerkelijk beleeft en ook in de beschreven intensiteit. Mocht zij op het moment van de bevalling meer stilstaan bij haar eigen pijn-sensaties en niet bij het gegeven dat de baby eindelijk was geboren, gezond en wel, dan zou het AH deze vrouw vanzelfsprekend en intuïtief als ongelukkig evalueren.

In de volgende twee hoofdstukken wordt het directe debat tussen Haybron en Feldman uiteengezet, beginnend met Feldman's afwijzing van de EST, vervolgend met Haybron's objecties tegen het AH en eindigend met een discussie van de belangrijke thema's in het geluksdebat.¹⁴¹⁵

5.1. Afwijzing Emotional State Theory

5.1.1. Diep karakter van geluk

In zijn verdediging van het AH, maakt Feldman direct bezwaar tegen het diepe karakter dat het EST aan de gelukstoestand toeschrijft. Feldman illustreert zijn argument met de simpele, onbekommerde, zorgeloze jongen Timmy, die niet over de gang van zijn eigen leven reflecteert, maar louter oppervlakkig genot, e.g. leuke plaatjes luisteren, dansen, lekker eten etc., nastreeft tijdens feestjes. Timmy geniet van alle aspecten in zijn leven, maar deze aspecten staan niet in relatie met zijn diepe natuur en psychologische condities. Hier tegenover staat zijn neef Tommy, die depressief is en wél veel reflecteert op zijn leven in relatie tot zijn diepere psychologische condities. Intuïtief gezien, lijkt Timmy's oppervlakkige leven hem meer geluk te verschaffen dan Tommy's depressieve en reflecterende leven.

'If we find ourselves thinking that Timmy's happiness is not "real" or "authentic" or "great", then I think we may be falling for a persuasive high redefinition of 'happy'. We are allowing ourselves to be lulled into accepting a new definition of 'happy'- one that retains the generally favorable connotations of the term, but one that attributes to it a new and controversial "cognitive meaning". (Feldman, 2010; p. 149)

Feldman stelt dus dat de EST de gelukstoestand foutief verbindt met de diepe psychologische aspecten van de mens. Het beschouwt geluk niet in de alledaagse zin, maar als iets wat 'grootser' is. Deze herformulering van geluk is te selectief en daarmee onintuïtief volgens Feldman. Het ontbreekt de EST dus aan *descriptive adequacy*.

Morris (2011) staat Feldman bij met empirisch bewijs.¹⁶ Hij stelt dat alle vormen van sensorisch (on)plezier impact hebben op onze stemmingen en vallen onder de categorie van EST's centrale affectieve toestanden. Aan de hand van psychologische studies van Moore & Isen, Carlson, Charlin & Miller, Matthews & Canon, wijst hij op de volgende verbanden: (1) affectiviteit beïnvloedt ons (voornamelijk coöperatieve) gedrag, (2) geluk stimuleert altruïsme en behulpzaamheid en (3) oppervlakkige positieve activiteit heeft impact op onze neiging tot coöperatief gedrag. De combinatie hiervan leidt tot Morris' claim dat *alle* instanties van pijn en plezier een dispositionele component bevatten:

'Notice that if we combine the view that all pleasures and pains dispose us to certain behaviors (...) with the view (...) that mood influences behavior by disposing individuals to experience particular affective states, a reasonable conclusion to draw is that all pleasures and pains dispose us towards particular affective states.' (Morris, 2011; p.271)

Aangezien dispositionaliteit een voorwaarde voor een centrale affectieve toestand is, blijkt uit Morris' empirisch bewijs dat alle vormen van plezier aan Haybron's eis van centraliteit voldoen. Morris wijst hiermee het door Haybron geïntroduceerde onderscheid tussen centrale en perifere affectieve toestanden af. Dit gaat vervolgens ten koste van de plausibiliteit van de EST, dat gestoeld is op dit illegitieme onderscheid en de significantie van triviaal plezier niet erkent.

5.1.2. Dispositionaliteit is irrelevant

Feldman wijst Haybron's claim af dat disposities van een subject constitutief kunnen zijn voor de mentale toestanden van geluk. Hij legt een casus voor van twee personen, A en B, die exact dezelfde occurrente mentale toestanden bezitten. Er is echter een dispositioneel verschil wat de gelukstoestand betreft: A's geluk is fragiel, maar door voorspoedige omstandigheden wordt zijn dispositie tot ongeluk niet geactiveerd, en B's geluk is robuust, door zijn positieve dispositie loopt hij geen gevaar om in een toestand van ongeluk te geraken. Feldman:

¹⁴ Er zijn in het debat tussen Haybron en Feldman ook randproblemen aanwezig zoals het *'threshold problem'*, dat duidt op de problematiek rondom de incorporatie van een *balans* in een theorie van geluk, e.g. de AH die stelt dat je gelukkig bent, wanneer je meer attitudinaal plezier ervaart dan onplezier. Echter waar ligt de drempel in deze balans tussen geluk en ongeluk? De ratio van 1:1 (en dus de drempel op de helft) is onintuïtief, aangezien het zou betekenen dat je gelukkig bent als 51% van je totale hoeveelheid aan intrinsieke attitudes positief is. Haybron ziet ook de moeilijkheid in van dit vraagstuk voor zijn EST en acht een ratio van 3:1 meer plausibel. Aangezien zowel de EST als het AH (in dezelfde mate) kampen met het *'threshold problem'*, speelt dit dilemma geen verdere rol in het directe debat tussen EST en AH.

¹⁵ Aangezien het debat tussen EST en AH een rijk scala aan uiteenlopende, complexe vraagstukken met zich meedraagt, zou het onhaalbaar zijn om deze allemaal volledig en accuraat te behandelen. In plaats hiervan wordt de discussieruimte gevuld door die vraagstukken, die mijns inziens het meest relevant en verrijd zijn.

¹⁶ Hieruit blijkt de interdisciplinaire samenwerking tussen de filosofie en de empirie in de zoektocht naar een plausibele theorie van geluk. De empiricus kan geen waardevol onderzoek doen, zonder een bevredigende theorie over de aard van de gelukstoestand. Empirische onderzoekresultaten in relatie tot menselijk gedrag en de geest kunnen echter wel de filosoof helpen om een plausibele intuïtieve notie van geluk te construeren.

'I am prepared to agree that there is something worrisome about A's condition. He was so *close* to losing his happiness. B was not like that. He was not running any risk of unhappiness. But, as I stipulated at the outset, their actual mental states were exactly the same. I think it's absolutely clear that A and B were equally happy during that interval. Haybron's view (as I understand it) implies that A was less happy.' (Feldman, 2012; e-mail correspondentie)

Doordat de dispositie van A niet geactiveerd wordt en geen verschil afdwingt tussen de werkelijke gelukstoestand van A en B, kun je volgens Feldman geen geluksconstitutieve eigenschap aan een dispositie toeschrijven. Pas als deze dispositie wordt voorzien van een *'experiential trigger'*, treedt er een mogelijke verandering op in de gelukstoestand. Deze verandering hoeft zo volgens Feldman niet foutief te worden geclaimd door de emotionele dispositie van de mens, maar kan correct worden geëvalueerd met het occurrente attitude (on)genoegen van het AH:

'Suppose a person is disposed to become unhappy. Suppose he recognizes this about himself and it makes him worried. As he worries about this possibility, he takes displeasure in the fact that he is disposed to be unhappy. Then his level of happiness goes down. But this is not a problem for my view. In this example the subject is less happy during a stretch of time, but he is taking attitudinal displeasure in something during that time. The mere disposition to become unhappy later has no *direct* bearing on his happiness during that time. It has such a bearing only when it affects his attitudes.' (Feldman, 2012; e-mail correspondentie)

5.2. Afwijzing Attitudinaal Hedonisme

5.2.1. Misconceptualisatie van plezier

Naast zijn afwijzing van het KH, wijdt Haybron kort uit over het AH; hij stelt dat deze theorie implausibel is, doordat ze een verkeerde notie van plezier hanteert. Het plezierige in een ervaring ligt besloten in het karakter van de ervaring zelf en niet in een ervaring van hogere orde, waarin je genoeg haalt uit het hebben van die ervaring. Dit laatste lijkt overeen te stemmen met de plezier-conceptualisatie van het AH.

'First, to put the point crudely, it <attitudinal hedonism> seems to take the fun out of pleasure. It can be pleasant to drink a beer; yet the pleasantness of that experience does not, it seems, consist in my being pleased at the fact that I am drinking the beer, or that the beer tastes the way it does. Nor does my being pleased about these things seem to be what makes the experience pleasant. Indeed, it seems largely beside the point: intuitively, what makes the experience pleasant is the way the beer tastes.' (Haybron, 2008; p. 64-65)

Ook in het geval van ongenoegen biedt het AH een foutieve verklaring volgens Haybron. Wanneer een ziek iemand zich miserabel voelt, lijkt het AH te stellen dat zijn ongenoegen is gegrond in zijn occurrente attitude tegenover zijn staat van leiden. Echter, intuïtief lijkt het probleem van zijn misère te gaan over *hoe het is om zich zo te voelen*. Zijn pijn ligt besloten in zijn momenten van het lijden zelf en niet in zijn propositionele attitudes tegenover die pijn.

Dit argument kan worden beschouwd in de lijn van Haybron's afwijzing van hedonisme in het algemeen; de gelukstoestand is niet te reduceren tot hedonistische aspecten. Geluk en plezier zijn weliswaar twee noties die in een bepaalde relatie tot elkaar staan; grofweg lijkt het erop dat het ervaren van plezier gepaard gaat met meer geluk. Echter, deze twee concepten zijn te onverenigbaar om te proberen om de betekenisinhoud van het ene concept te vangen met dat van het andere. Het ontbreekt het hedonisme, dat dit tevergeefs tracht en tegelijkertijd *causal depth* mist, aan *descriptive adequacy* en *practical utility*:

'Happiness and pleasure appear to stand in a relationship not of reduction, but of mutual explanation. Hedonism obscures this relationship and thus obliterates two perfectly ordinary and seemingly useful forms of explanation (...) By fixing on a theory without sufficient causal depth, hedonism not only loses plausibility as a theory of happiness; its errors rob the notion of happiness of much of its usefulness.' (Haybron, 2008; p.74)

In zijn verdediging van het EST keert Haybron zich tegen niet alleen tegen de notie van plezier als centrale component van geluk, maar ook tegen een non-sentimentalistische theorie van geluk, e.g. het AH dat onze rationele attitudes tegenover de dingen om ons heen vooropstelt als geluksconstituenten. Onze emotionele levens zijn echter rijker en kunnen ons veel meer over onze gelukstoestand vertellen:

'The theory <EST> represents a sentimentalist approach to thinking about happiness, (...) what matters for happiness is not the individual's judgement or opinion about her life, but how she responds emotionally to her life. These things can, as we just saw, readily diverge, and for a good reason: our emotional conditions are sensitive to vast amounts of information that are not even registered by the slow, serial rational processes that largely drive our reflective judgements. They can, as a result, offer a response to our lives that is often richer, more nuanced, and more sensitive to the subtleties of our circumstances than the cleverer but often more analytic processes are.' (Haybron, 2008; p. 150)

5.2.2. Dispositionaliteit is relevant

Het AH claimt dat een dispositie op zichzelf niet een constituent van geluk kan zijn. De incorporatie van een dispositionele component in een theorie van geluk is voor Haybron echter een vereiste. Hij geeft hiervoor verschillende redenen, die een probleem voor het AH vormen. Er is (1) de mogelijkheid van een non-occurente objectloze stemming, die geluksconstitutief is. Hiernaast lijkt de intuïtieve notie van geluk ook genoodzaakt tot een incorporatie van dispositionaliteit, doordat ze (2) duurzame en (3) deterministische eigenschappen bezit.

Aangezien het AH een noodzakelijk object-specifieke theorie is, vormen objectloze toestanden die constitutief zijn voor de gelukstoestand een probleem. Haybron acht het intuïtief dat je geluk geconstitueerd kan worden door een vaag, algemeen, min of meer objectloos gevoel of stemming, e.g. een globale irritatie in het onderbewustzijn van het subject, die niet continue bewust ervaren wordt. Deze evaluatie is niet mogelijk met het AH, dat altijd een propositionele attitude tegenover een specifiek object vereist in de constitutie van geluk.

Hiernaast claimt Haybron dat een plausibele gelukstheorie de singuliere componenten van geluk met elkaar moet *verbinden*, aangezien we geluk intuïtief beschouwen als een duurzame, blijvende conditie in plaats van een losse opeenvolging van geluksconstitutieve gebeurtenissen. Dit connectieve karakter wordt in de EST vormgegeven door het concept van *mood propensity*, waarmee de EST onderscheid kan maken in fragiel en robuust geluk. Het AH, dat een dergelijke incorporatie van dispositionaliteit mist, erkent dit intuïtieve onderscheid niet en mist daardoor aan *descriptive adequacy*.

Behalve duurzame eigenschappen lijkt de *common sense* notie van geluk, ook deterministische eigenschappen en een *forward-looking* karakter te bezitten; wanneer wij iemand *nu* gelukkig achten, verwachten wij dat dat zijn *toekomstige* ervaringen en mentale toestanden zal beïnvloeden. Als een theorie dit voorspellende karakter wil erkennen, lijkt de incorporatie van dispositionaliteit gelegitimeerd. Juist op basis van iemands dispositie, e.g. de neiging om omstandigheden positief te beleven, kunnen we voorspellingen doen over zijn toekomstige geluksstatus.

6. Discussie

Dit artikel vormt een beschouwing van twee theorieën van geluk, binnen het *happiness*-discours dat geluk als een subjectgerelateerde psychologische conditie beschouwt. Dit zijn de EST van Haybron en het AH van Feldman. De kernvraag was: *Is de Emotional State Theory dan wel het Attitudinaal Hedonisme de meest plausibele theorie van geluk, begrepen als psychologische conditie van het subject?* De twee criteria van *descriptive adequacy* en *practical utility* staan hierbij centraal.

Het debat tussen AH en EST over de aard van geluk zal ik evalueren op de volgende thema's, die opeenvolgend in de discussie worden behandeld: (1) de praktische waarde van de theorie, (2) het temporele karakter van geluk, (3) het diepe karakter van geluk en (4) de relatie tussen plezier en geluk.

6.1. De praktische waarde

Wat de *practical utility* betreft, is mijns inziens het AH als theorie handzamer dan de EST. Geluk is meer 'grijpbaar' in het AH, aangezien het focust op specifieke inzichtelijke rationale fenomenen, die zich *op het moment zelf* en in het bewustzijn afspelen. Deze transparantie van de gelukstoestand komt ten goede aan de *practical utility* van de theorie. Geluk is daarentegen veel minder transparant bij de EST, waar geluk onder andere wordt geïdentificeerd met oninzichtelijke, objectloze, onbewuste dispositionele toestanden. Het emotionele leven mag volgens Haybron rijker zijn dan de informatie van onze rationale processen, een sentimentalistische theorie als de EST van geluk delft het onderspit bij een rationale theorie van geluk als het AH, puur gelet op het criterium van *practical utility*.^{17/18}

Een belangrijk en hieraan verwant thema dat Haybron (2008) aansnijdt is *Affective Ignorance* (AI). Deze term duidt op het gegeven dat een subject niet altijd in staat is om zijn eigen affectieve toestanden correct te evalueren. Sommige emoties blijven verborgen voor het subject, terwijl ze wel impact hebben op zijn gelukstoestand. Kritiek op de zelfbeoordeelde gelukstoestand is hiermee legitiem, zeker met een evaluatie volgens de EST. Deze theorie is immers gebaseerd op onbewuste en non-experientele toestanden, die intuïtief een meer verborgen en ongrijpbaar karakter hebben. AI (of hier misschien beter gezegd: *Attitudinal Ignorance*) zal minder een rol spelen bij het AH, want in hoeverre evalueert een subject zijn eigen gedachten foutief? Het zijn toch *zijn* gedachten *op dat moment*, componenten die relatief makkelijk en accuraat traceerbaar zijn middels introspectie. Ook hier is AH praktischer dan EST.

¹⁷ Echter, wat is de praktische utiliteit van een gelukstheorie waard als zij niet overeenkomt met de volkpsychologische notie van geluk? De kwestie van intuïtieveit van de theorie zal van doorslaggevende waarde zijn voor haar plausibiliteit.

¹⁸ Het is, wat de praktische waarde van de theorie betreft, ook interessant om te kijken in hoeverre het AH de elementen uit de EST kan verklaren en andersom. Het AH slaagt hier (indirect) in: emotionele toestanden en disposities zijn relevant d.e.s.d.a. ze gepaard gaan met attitudinaal (on)genoegen van het subject. De EST slaagt hier minder goed in: occurente cognitieve acten in de vorm van propositionele attitudes zijn lastig terug te voeren tot centrale affectieve toestanden of onbewuste neigingen tot bepaalde emoties en stemmingen. Het AH heeft dus meer 'bereik' en wint daardoor aan *practical utility*.

6.2. Het temporele karakter van geluk

Tijd is een belangrijk thema in het debat tussen EST en AH. Hieraan verwant is de discussie rondom de incorporatie van dispositionaliteit in een gelukstheorie. De noties van dispositionaliteit en occurrentie hebben immers een specifieke tijdsaanduiding. Een dispositie is een conditie die mogelijk, met de juiste *'experiential trigger'*, iets over de *latere* mentale gesteldheid van het subject zegt.¹⁹ Het occurrente duidt echter op de mentale toestanden van het subject *op dit moment*. De vraag is nu: wat is de tijdsaanduiding van de gelukstoestand? Ligt deze toestand besloten in een oordeel van de daadwerkelijk ervaren episodes van het subject, dan lijkt het occurrente karakter van het AH correct. Echter, als de gelukstoestand besloten ligt in de huidige én mogelijk toekomstige emotionele episodes van het subject, dan is het dispositionele karakter van de EST meer plausibel. Ik denk dat de EST, wat het temporele karakter van geluk betreft, vragen over de subjectieve gelukstoestand het meest intuïtief kan evalueren. Om dit te laten zien, behandel ik eerst Feldman's aanval op de geluksconstitutieve dispositie; vervolgens laat ik na ontleding van deze argumentatie zien dat het AH de gelukstoestand vanuit een contra-intuïtief selectief tijds kader be vraagt.

In hoofdstuk 5 is Haybron's stelling uiteengezet dat een pure dispositie (e.g. objectloze stemming) geluksconstitutief kan zijn, hetgeen een probleem vormt voor het occurrentie-vereisende AH. Echter, Feldman bevrijdt zijn theorie van dit probleem en zet deze verdediging om in een directe aanval op het EST. Hij stelt zich de stemming van objectloze irritatie voor: een persoon, Ira, haar dispositie is irritatie, maar deze dispositie wordt nooit geactiveerd, zodat er ook geen eventuele propositionele objecten van attitudinaal onplezier kunnen ontstaan. Het betreft een stemming die enkel in het onderbewustzijn optreedt. Feldman erkent de mogelijkheid van een dergelijke objectloze toestand, maar stelt dat het onintuïtief is om hieraan een geluksconstitutief karakter te verlenen:

'It is not clear to me that merely being irritable in fact does have any "feel". I am inclined to think that irritability itself is really just a disposition, and that the relevant phenomenology arises only when these dispositions are triggered. (...) Perhaps Haybron would insist that if Ira is in these moods, he is unhappy whether he cares about being in the moods or not. But my sense of the situation leads me to the opposite conclusion. If there are such unexperienced moody states, and if a person can be in them without being displeased about being in them, it is hard for me to see why anyone would want to say that the person is thereby made unhappy. He seems to be indifferent to these moods. He seems to be "unbothered" by them. Thus, while of course they don't make him any happier, I cannot see why we should think that they make him less happy. So, in this case, AHH generates the correct result: Ira is not unhappy.' (Feldman, 2010, p. 143)

Waar de EST een constitutieve eigenschap toeschrijft aan een onbewuste, ongeactiveerde dispositie, doet het AH het tegenovergestelde. Deze conditie lijkt geen bijbehorende fenomenologie te hebben en als dit wel het geval is, dan gaat deze gepaard met een onverschilligheid en onopgemerktheid tegenover deze dispositie.²⁰ Hoe kan deze dispositie dan nog geluksconstitutief zijn? Feldman stelt dat de objectloze stemmingsdispositie hiervoor een *'experiential trigger'* behoeft, waardoor een propositioneel object van (on)genoegen kan ontstaan. Het karakter van geluk is slechts determinerend, voor zover een dergelijke dispositie een occurrente attitudinale toestand teweegbrengt. In de eerdergenoemde casus van de fragiel en robuust gelukkige personen, A en B, constateert Feldman dan ook geen verschil in geluk: tijdens interval I zijn A en B even gelukkig. De dimensie van fragiliteit heeft *vooralsnog* geen invloed op deze situatie.

De temporele duiding in Feldman's evaluatie van deze casus is veelzeggend; het gaat over het geluk van A en B *tijdens* interval I, waarin logischerwijs disposities die pas *na* interval I geactiveerd worden, geen rol spelen. Maar wat als we deze casus bekijken vanuit het perspectief van het alledaagse leven? Zouden we dan nadenken over het geluk van A en B, alleen voor zover dat hun mentale toestanden tijdens *dat* interval betreft? Waarschijnlijk niet, we zouden ons afvragen wat de geluksniveaus van A en B in de toekomst zijn en deze verwachtingen meenemen in onze evaluatie van de casus. Ook al zijn het louter verwachtingen, intuïtief schrijven we minder geluk *op dit moment* toe aan een persoon, wanneer we verwachten dat hij *weldra* ongelukkig(er) zal zijn. De casus evalueer ik daarom aan de hand van de twee volgende vragen:

I: Zijn A en B even gelukkig tijdens een gesloten interval I?

Ja. Het AH evalueert deze casus correct; dispositionele verschillen tussen A en B zijn tijdens dit interval irrelevant. De EST evalueert deze casus incorrect, doordat ze verwachtingen meeneemt die alleen buiten het gesloten interval een rol spelen.

¹⁹ Een specifieke definitie van dispositie wordt door Feldman gegeven: *'In the case of psychological dispositions, the general principle remains. If we say that a person has a disposition to have some mental state, M, we are imagining some background condition, B, and we are saying that if B were to occur, the person would have mental state M.'* (Feldman, 2012, e-mail correspondentie) Merk op dat het hier een psychologische conditie tot een bepaalde mentale toestand betreft, niet een mentale toestand zelf.

²⁰ Het blijkt dat deze termen als 'onopgemerktheid' en 'onverschilligheid' gevaarlijk zijn, vanuit het perspectief van *counterfactuals*. Een glas heeft de eigenschap van breekbaarheid, maar wanneer zij nooit op de grond valt, betekent dat dan dat het glas niet meer breekbaar is? Is dit glas dan hetzelfde als een ander wél onbreekbaar glas? Zo ook geldt de onverschilligheid ten opzichte van disposities alleen maar op het occurrente niveau van het subject. Een fragiele gelukstoestand blijft op grond van die fragiele eigenschap verschillen van een robuuste gelukstoestand. De *mogelijkheid* tot ongeluk lijkt een component die minder waarde toekent aan de gelukstoestand van het subject. Een volgens Feldman vereiste *'experiential trigger'* is daarmee niet nodig voor disposities om relevant te zijn in de constitutie van geluk.

II: Zijn A en B even gelukkig?

Nee. De EST evalueert deze casus correct; de waarschijnlijkheid dat A terug zal vallen in een staat van ongeluk, doet intuïtief oordelen dat A minder gelukkig is dan B. De AH evalueert deze casus incorrect, doordat ze deze vraag contra-intuïtief gelijk beschouwt aan vraag I.

Aangezien de tweede vraag beter overeen lijkt te komen met onze alledaagse oordelen over iemands gelukstoestand, wordt het dispositionaali-teit-vraagstuk in het voordeel van de EST beslecht.

Echter, ook voor de EST blijven objecties gelden. Allereerst, hoewel bovenstaande vraag I contra-intuïtief is, evalueert de EST deze incorrect. Wanneer de toekomst van een subject compleet irrelevant zou zijn, zou de EST toch foutief de dispositionele eigenschappen meenemen in constitutie van geluk. We kunnen ons een ‘doorgeslagen’ 24/7 praktiserende boeddhistische monnik voorstellen die geheel in het *hier en nu* leeft. Speelt zijn *mood propensity* hier een geluksconstituerende rol? Het lijkt van niet, aangezien de mogelijke toekomstbeelden die de disposities waarschijnlijk maken niet relevant zijn voor de monnik. Zijn geestelijke leven speelt zich voortdurend af op het bewuste niveau; fysiek gemanifesteerde neigingen tot bepaalde stemmingen voor *later*, hebben voor de monnik alleen relevantie voor zover ze mentaliteit in een volgend *nu*-moment afdwingen. Als we de monnik zelf vragen naar zijn geluksstatus, zou het merkwaardig zijn als hij in zijn oordeel rekening zou houden met voorspellende aspecten in zijn leven. De EST doet dat wel en evalueert deze casus daarom incorrect.

Een tweede probleem voor EST is dat zij geluk definieert als een mentale toestand en deze toestand vervolgens identificeert met dispositionele elementen die op zichzelf geen mentale toestanden zijn. Feldman (2012) illustreert dit probleem met zijn casus van persoon S1 en S2, die beiden compleet onbewust zijn, e.g. in coma. Ze verschillen alleen wat de hoeveelheid van een bepaalde neurotransmitter in het brein betreft, waardoor S1 is gedisperseerd tot emotionele agitatie bij het ontwaken en S2 niet. Echter, vooralsnog ontwaken S1 en S2 niet en er gaat niks om in hun hoofd. Ze verkeren niet in mentale toestanden, maar bezitten wel een fysisch gemanifesteerde dispositie:

‘From the fact that a person has a disposition to have a mental state, it simply does not follow that he already has some mental state. In my example, S1 has a disposition to have a mental state (emotional agitation) but he is stipulated to be completely unconscious. Maybe absolutely *nothing* is going on in his mind. I think you allow yourself to be confused when you think that if it is a mental disposition, then it simply must have some "mental" manifestation. I think that's entirely wrong. Purely physical facts about S1's brain could account for his disposition to become emotionally agitated under certain conditions.’ (Feldman, 2012, e-mail correspondentie)

De crux hierin is mijns inziens, in EST's vooronderstelling dat dispositionele condities geluksconstitutief zijn, dat een evaluatie met EST in deze casus iets over de *mentale* gelukstoestand van S1 zegt op basis van een louter *fysische* manifestatie. Dit lijkt niet te kloppen, S1 bezit op dat moment geen mentale toestand en zijn dispositie tot emotionele agitatie kan dus ook niet constitutief zijn voor een mentale toestand van geluk. Doordat Haybron geluk noodzakelijk als een mentale toestand beschouwt, moeten de autonome componenten waarmee de EST geluk identificeert duiden op een mentale toestand. Dit lukt bij Haybron's notie van centrale affectieve toestanden, maar mislukt bij zijn *mood propensity*. Bovenstaande redenering in vier stellingen:

- 1) Geluk is een mentale toestand volgens EST
- 2) S1 verkeert niet in mentale toestanden, *a fortiori* niet in mentale toestanden die geconstitueerd worden door een dispositie
- 3) Volgens EST is S1's fysisch gemanifesteerde dispositie een constituent van geluk
- 4) EST evalueert de casus van S1 incorrect, want stelling 3 wordt tegengesproken door stelling 1 en 2.

6.3. Het diepe karakter van geluk

Feldman claimt dat de EST een te veeleisende (i.e. diepe) cognitieve contra-intuïtieve reconstructie van concept ‘geluk’ veronderstelt.²¹ Dit diepe karakter van geluk komt voor uit Haybron's centrale-perifere onderscheid dat mijns inziens van toegevoegde waarde is in het geluksdebat; sommige dingen raken ons immers dieper (anders dan intenser) dan andere. Echter, de harde lijn die Haybron trekt tussen centrale en perifere toestanden in hun constitutieve rol van geluk lijkt implausibel. Een positieve correlatie tussen de centraliteit en de geluksconstitutieve waarde van een toestand is waarschijnlijk, maar totale irrelevantie van oppervlakkige ervaringen is dat niet. Dit komt allereerst door de intuïtie dat intense, doch perifere toestanden (e.g. een orgasme) op zijn minst een klein verschil uitmaken in het geluk van het subject. Morris illustreert:

‘having an orgasm may not in itself guarantee happiness. But it seems downright strange to assert either that the

---

²¹ Overigens, het gegeven dat Feldman de EST aanvalt op grond van haar cognitieve karakter is enigszins vreemd, aangezien het AH dit zelf des te meer doet. Zijn theorie is grofweg immers een rationeel alternatief op het KH en beschouwt de reflexieve evaluatie van het subject als geluksconstituent. Geluk ligt in een cognitieve act van het subject, i.e. zijn propositionele attitudes van genoegen. Het AH kent hiermee een grotere cognitieve lading dan de EST, dat juist op emotionele toestanden van het subject is gericht.

orgasm makes no contribution whatsoever to one's happiness, or that one would not be happier – even to a slight degree – had one experienced a more pleasant orgasm. (Morris, 2011; p.274)

Daarnaast meen ik, in lijn met Feldman, dat de EST inderdaad te selectief is vanwege haar noodzakelijke diepe geluksconstituenten. Haybron beschouwt EST als een verbetering van het KH, doordat ze zich uitbreidt tot het *hele leven* van het subject; de emotionele *state of being* (i.e. levenshouding) en niet enkel de ervaring van het subject meeneemt. Daarentegen is EST meer beperkend dan KH, doordat ze alleen centrale affectiviteiten relevant acht voor geluk. Deze limitering heeft grote consequenties, aangezien we in onze dagelijkse levens en activiteiten intuïtief in veel meer perifere dan centrale toestanden verkeren. Van de talloze gebeurtenissen om ons heen, kunnen we maar op een klein aantal emotioneel reageren. Het is waarschijnlijk dat het grote merendeel van deze reacties perifeer is, omdat we zo veel kleine, zich herhalende, vanzelfsprekende dingen meemaken die geen diepgaande emotionele veranderingen tot stand brengen. Haybron's stelling dat EST de *hele* staat van zijn van het subject meeneemt is zo gezien tamelijk implausibel. Sterker nog, het KH lijkt een groter deel van het leven te omvatten, doordat het óók de perifere ervaringen van belang acht voor geluk.

Stel dat een persoon, X, gedurende een gewone werkdag overspoeld wordt met positieve perifere emoties. Waar zijn werkdag normaal enigszins stroef verloopt, gaat nu alles soepel; op zijn reis naar werk zijn alle stoplichten groen, er is geen file, op zijn werk doet men de deur voor hem open, ontvangt bescheiden complimentjes en na zijn werk staat zijn vrouw op hem te wachten met een heerlijke maaltijd. Het is verder een gewone dag in X' leven, zonder heftige emotionele gebeurtenissen, afgezien van dit ene ding: alle 'kleine dingetjes' van X pakken die dag goed uit. Is het gek om te stellen dat X die dag net iets gelukkiger is dan als hij niet die voortdurende stroom van perifere emoties had ervaren? Dat lijkt me niet, deze casus lijkt te duiden op een andere vorm van 'fragiel' geluk, i.e. een gelukstoestand geconstitueerd door perifere (versus centrale) emoties.

Een mogelijke verdediging van EST in deze casus is om te stellen dat het gegeven dat alle oppervlakkige dingen in het leven goed gaan een centrale affectieve toestand (e.g. vrolijkheid, vervulling, *'flow'*) bij X teweegbrengt. Dit is de toestand die X' gelukstoestand constitueert. Echter, in deze evaluatie is de significantie van de perifere emoties nog steeds niet erkend. Het AH biedt een meer plausibel en intuïtief alternatief, waarin X uit al die positieve oppervlakkige ervaringen telkens een klein attitudinaal genoeg haalt. De aggregatie van dit plezier levert vervolgens een behoorlijke positieve verschuiving op X' hedono-dolorische balans. Daarnaast kan X ook nog eens genieten van het gegeven dat zijn dag zo soepel verliep, hetgeen de stijging in geluk bij X nogmaals bevestigt.

6.4. De relatie tussen plezier en geluk

Een belangrijk thema bevraagt de relatie tussen plezier en geluk: is de gelukstoestand identificeerbaar aan de hand van de plezier-ervaring? Behoeft een plausibele theorie van geluk een sensorisch hedonistische (KH), rationeel hedonistische (AH) of emotionele (EST) grondslag?

Haybron valt het AH aan op haar poging om de gelukstoestand tot (attitudinaal) plezier te reduceren. Het hedonisme houdt zich enkel met de oppervlakte van onze emotionele levens bezig, i.e. onze (on)plezierige ervaringen, terwijl de EST onze gehele emotionele gesteldheid incorporeert als constituent van geluk.

Hiernaast formuleert Haybron meerdere problemen voor Feldman's notie van plezier. Ten eerste is in hoofdstuk 5 reeds Haybron's objectie behandeld dat Feldman's identificatie van plezier als een propositionele attitude weinig recht doet aan de sensorische aspecten waarmee de pleziertoestand verbonden lijkt te zijn. De intuïtieve verklaring van iemand in een toestand van pijn, is eerder dat diegene pijn *voelt* in plaats van dat diegene intrinsiek ontstemd is over het feit dat hij pijn ervaart. Feldman's concept van plezier behelst echter dit laatste: pijn ligt niet besloten in het sensorisch vermogen, maar in een negatief cognitief oordeel. Hier wringt het, want pijn is toch niet iets wat we alleen maar *denken*? De fysieke sensatie als constituent van plezier en pijn wordt door Feldman buiten spel gezet.

Feldman presenteert zijn plezier-attitude als een cognitieve act van *'being pleased about something'*. In een non-sensorisch geval, e.g. Tom is tevreden met zijn huidige woonplaats, is dit geen probleem; de reflexieve evaluatie van Tom is volledig toereikend voor zijn pleziertoestand. Een sensorisch geval, e.g. Tom brandt zijn vinger, evalueert AH echter contra-intuïtief; Tom's zintuigen worden geprikkeld, i.e. hij *voelt* pijn, maar toch verleent het AH deze fysieke sensatie geen constitutief karakter. Alleen Tom's gedachten over die gevoelens zijn relevant voor zijn geluk. Haybron formuleert hierom een tweede objectie: het AH is problematisch als *hedonistische* theorie, doordat haar notie van plezier te veel afwijkt van de sensorische experientiele notie van het KH. De hoofdcomponent *'pleasure'* in KH, maakt plaats voor een andere, meer selectieve en rationele component in het AH, i.e. *'enjoyment'*:

'To my ears, enjoyment is a narrower notion, concerning only a class of pleasures, and hence leaves out a lot of what motivates interest in hedonism.' (Haybron, 2012; e-mail correspondentie)

Ten derde zijn de gevolgen van Feldman's notie van plezier problematisch in relatie tot het noodzakelijk occurrente en rationele karakter van geluk. Onze gelukstoestand is hiermee geheel afhankelijk van ons actuele cognitief vermogen, geheugen en rationeel oordeelsvermogen. Dit brengt een aantal moeilijkheden met zich mee: hoeveel propositionele attitudes van plezier kan een subject op één moment maximaal bezitten? Aan hoeveel verschillende objecten kan een subject tegelijkertijd denken? Intuïtief lijkt er een limiet te zitten aan de kwantiteit van eenheden van attitudinale

genoegens. Betekent dit dat de propositionele attitudes in onze occurrente gedachtenstroom telkens weer worden vervangen door nieuwe? En wat als een eenheid attitudinaal plezier zich herhaalt, draagt deze evenveel bij aan de geluksbalans? Hoe werkt deze kwantificatie van attitudes eigenlijk? Feldman laat veel onduidelijk, ook wat betreft de grens tussen occurrent en dispositioneel attitudinaal plezier. Een gedachte vereist niet het volle bewustzijn om occurrent te zijn, maar het subject moet wel in *bepaalde* mate bewust zijn van zijn attitude. Welke mate dit precies is, laat Feldman in het midden:

'In my view, if a person is occurrently pleased about some state of affairs at some time, then he is thinking about it at that time. I do not mean to suggest that every such state of affairs must be at the very forefront of consciousness. But if it is correct to say that right now Tom is occurrently pleased to be living in Massachusetts, then he must, at least to some extent, be aware of the fact that he is living in Massachusetts.' (Feldman, 2010; p.115)

De afhankelijkheid van de beperkingen van ons cognitief vermogen en de onduidelijkheden over de manier waarop propositionele attitudes mentaal zijn gemanifesteerd, komen niet ten goede van de plausibiliteit van het AH. Is ons geluk gelimiteerd tot de mogelijkheid van reflexieve evaluaties die in ons actuele bewustzijn treden? Op basis van bovenstaande redeneringen lijkt de verhouding tussen geluk en attitudinaal plezier niet één van reductie te zijn.

6.5 Conclusie

Tot zover reikt deze discussie van EST en AH. Hoewel het debat niet volledig is behandeld, toont dit artikel enkele prangende praktische en intuïtieve vraagstukken tussen twee dominante theorieën van geluk. De strijd om plausibiliteit is hier niet volledig beslecht, maar wel blijkt dat EST op verschillende themapunten de gelukstoestand van het subject correcter evalueert dan AH én vice versa.

Allereerst kan worden geconcludeerd dat (1) het AH een handzamere theorie biedt dan de EST en daarom het meest plausibel is qua *practical utility*. Hiernaast, (2) wat het thema tijd en het verwante dispositionaliteit-vraagstuk betreft, evalueert het AH de gelukstoestand vanuit een te selectief temporeel kader, waarin de voorspellende eigenschappen van de dispositie tot (on)geluk niet tot hun recht komen. De EST lijkt meer rekening te houden met de tijdsaanduiding en het voorspellende karakter van geluk, door haar incorporatie van de *mood propensity*. Hiernaast (3) is het AH als *hedonistische* theorie problematisch, aangezien haar notie van plezier implausibel, niet gepreciseerd, selectief is en geen klassiek hedonistische eigenschappen bezit. Echter, (4) het AH wint ten opzichte van de EST aan plausibiliteit, doordat ze de significantie van vluchtige, oppervlakkige toestanden erkent in de constitutie van geluk.

Dit betekent dat zowel de EST als het AH herstelwerk of op zijn minst een nieuwe verdediging behoeven.²² De EST moet de legitimiteit van het centrale-perifere onderscheid verdedigen tegen Morris' empirisch bewijs en Feldman's beargumenteerde intuïtieve significantie van triviaal plezier. Zo niet, dan moet ze haar cognitieve en rijke herdefinitie van geluk bijstellen. Het AH moet haar hedonistische karakter verdedigen, zo niet verwerpen in het licht van de verschillen tussen *'pleasure'* en *'enjoyment'*. Daarnaast moet ze opnieuw aantonen dat alleen occurrente toestanden constitutief zijn voor geluk, ditmaal vanuit volkopsychologisch perspectief in plaats van een contra-intuïtief temporeel kader.

Verder wijsgerig onderzoek, ondersteund met empirisch bewijs, zal een uitkomst moeten bieden om de meest plausibele theorie van het psychologische subject-gerelateerde *happiness* te vormen. Agendapunten hiervoor kunnen, op basis van voorgaande discussiepunten, liggen in de studie naar emoties, stemmingen en het onderbewustzijn. Daarnaast dienen ook concepten als bewustzijn en bewuste gedachten, in relatie tot de propositionele attitudes van genoegens in AH, verhelderd te worden. Via deze weg komt de studie naar geluk steeds dichterbij de formulering van een plausibel, verfijnd geluksbegrip. Ze biedt een toekomst, waarin de mensen in hun zoektocht naar geluk precies weten *wat* ze zoeken.

---

²² Haybron geeft zelf ook aan dat zijn EST verre van af is, maar juist onderhevig aan wetenschappelijke ontwikkelingen in de studie naar geluk, emoties, stemmingen etc. Daarnaast stelt Haybron (2010) zelfs voor om zijn notie van *mood propensity* wellicht te vervangen door een concept, dat gerelateerd is aan het emotionele onderbewustzijn.

7. Literatuurlijst

- Feldman, F., *The Good Life: A Defense of Attitudinal Hedonism*, 2002, *Philosophy and Phenomenological Research*, 65: 604-628
- Feldman, F., *What is This Thing Called Happiness?*, 2010, New York, Oxford University Press
- Feldman, F., *On the Philosophical Implications of Empirical Research on Happiness*, 2010b, *Social Research*, 77(2): 625-658
- Haybron, D. M., *Two Philosophical Problems in the Study of Happiness*, 2000, *The Journal of Happiness Studies*, 1(2): 207-225.
- Haybron, D. M., *Happiness and Pleasure*, 2001, *Philosophy and Phenomenological Research*, 62(3): 501-528.
- Haybron, D. M., *What Do We Want from a Theory of Happiness?*, 2003, *Metaphilosophy*, 34(3): 305-329.
- Haybron, D. M., *On Being Happy or Unhappy*, 2005, *Philosophy and Phenomenological Research*, 71(2): 287-317.
- Haybron, D. M., *The Pursuit of Unhappiness: The Elusive Psychology of Well-Being*, 2008, New York, Oxford University Press.
- Haybron, D. M., *Mood Propensity as a Constituent of Happiness: A Rejoinder to Hill*, 2010, *The Journal of Happiness Studies*, 11: 19-31.
- Hill, S., *Haybron on Mood Propensity and Happiness*, 2007, *Journal of Happiness Studies*, 10: 215-228
- Morris, S., *In defense of the hedonistic account of happiness*, 2011, *Philosophical Psychology*, 24(2): 261-281
- Stanford University Website, bron: <http://plato.stanford.edu/entries/happiness/>
- Persoonlijke Website D.M. Haybron, bron: <https://sites.google.com/site/danhaybron/a-brief-guide-to-happiness-and-well-being>